

zeggen in dit verband. Alleen zelf-lezen kan hier voldoende geven.

Hoofdstuk negen behandelt „Het proza sinds 1914“.

De laatste pagina's van het boekje zijn vereenigd tot een afdeeling over: „onze literaire tijdschriften en hun critiek“. Volledig is het overzicht lang niet, maar sterk van typeering is het wel.

Ziehier dan in samenvatting een inhoudsopgave van dit merkwaardig geschrift. Ik meende niet beter te kunnen doen, dan zoo even de onderwerpen, die behandeld worden de revue te laten passeren. Dan kan iedere lezer zien, in hoeverre het boekje iets voor hem kan zijn. Nog zij vermeld, dat een volledig personenregister met pagina-verwijzing de bruikbaarheid belangrijk vergroot.

Want dat schijnt mij de hoofddienst van deze bijdrage tot de literatuur-geschiedenis: de bijzondere bruikbaarheid, om een korte en toch iets-zeggende inlichting in te winnen omtrent eenigen schrijver of een boek. Met de enkele woorden van Robbers weet men voldoende ter eerste oriëntering. Daarom geloof ik, dat dit boekje van veel waarde is voor ieder, die zich wel eens op het terrein der literatuur beweegt. En voor anderen is het door z'n pittigen vorm, gezelligen toon en dikwijls geestige visie niet te versmaden lectuur.

Natuurlijk zijn we het niet in alles met Robbers eens. Op meerdere punten spreekt hij b.v. zijn waardeering uit, waar voor ons van waardeeren geen sprake kan zijn en verschillende van z'n algemeene uitspraken aanvaarden we stellig niet. In den breede zulks motiveeren is thans onmogelijk; wie echter het boekje gebruikt zij op deze dingen verlicht. Dat kan te gemakkelijker omdat het persoonlijk karakter van deze beweringen ons onmiddellijk tot persoonlijke rekenschap noopt. En wie dat serieuze opvat en zich niet dadelijk willoos laat meesleuren, kan aan het boekje, mede daardoor, veel hebben.

C. T.

Naschrift. Den heer Joh. C. D. te 's-Gravenhage dank ik voor z'n schrijven, waarvan ik niet genoeg kennis nam.

Correspondentie, de rubriek „Literatuur en Kunst“ betreffende, adresseert men Overtoom 353, Amsterdam.

Het tweede artikel over Robbers hoop ik te plaatsen in het nummer van 16 Febr. D.V. De volgende week is Prof. Groenendaal aan het woord.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Nog altijd rust op mij een schuld tegenover een broeder, die met groote belangstelling „De Reformatie“ leest en naar zijn schrijven ook een deel dier zeer door ons gewaardeerde belangstelling wijdt aan wat ons blad biedt in de rubriek aan mij toevertrouwd. Ik beloofde hem namelijk iets naders te zullen mededeelen omtrent de opwekking in den herfst van 1921 onder de visschersbevolking van de Noord-Oostelijke kust van Schotland en in verband daarmee op zijn tweede vraag, indien mij mogelijk, een antwoord te geven: of er namelijk ook iets was overgebleven van de zoo bekende opwekking in 1904 en 1905 in het land van Wales? Daar deze opwekkingen ook voor ons niet zonder betekenis zijn, wil zij zich vertoonden in kerkgemeenschappen, waarmede wij correspondentie onderhouden, onder anderen in de Free Church en in de Welsh Calvinistic Methodist Church, heb ik getracht van deze opwekkingen mij nader op de hoogte te stellen. Ik begin met den broeder, die mij daaromtrent navraag deed, te danken, dat zijn schrijven mij aanleiding gaf het allerbelangrijkste verschijnsel van het Welsche en Schotsche revival nader te bestudeeren, maar terzelfder tijd spijt het mij hem mischien te moeten teleurstellen. De genoemde revivals zijn van zoo'n samengesteld karakter, dat deze rubriek zich minder leent om in haar kolommen daarvan een genoegzaam duidelijk beeld te geven; daartoe kunnen alleen dienen breed opgezette artikelen-reeksen. Toch mag ik den belangstellenden broeder niet met dit kluitje in het riet wegzenden en in de veronderstelling, dat er wel meerdere lezers van „De Reformatie“ zijn, die zoo levendig belang blijken te stellen in opwekkingen in Duitschland, in Hongarije en elders, die zich eveneens zullen interesseeren voor wat in het machtige Engeland plaats grijpt, wil ik hen den weg wijzen om wat meer in het bijzonder op de hoogte te kunnen komen van deze heerlijke gebeurtenissen.

Eerst dan iets over de opwekkingen in Wales! De vatbaarheid voor zulke massabewegingen, waarbij honderden en duizenden tot bekeering komen, der verschillende volkeren, loopt zeer ver uiteen. Het Engelsche en Amerikaansche volk, en vooral in den boezem dier volkeren het Keltische volk, waartoe de bergwerkers van Wales en de visschers van Schotland behooren, schijnt daarvoor zeer toegankelijk te zijn. En dan weer in het bijzonder de eenvoudigste lagen der bevolking. Het Germaansche volk en vooral de Fransen schijnen al heel weinig aangelegd te zijn voor dergelijke opwekkingen. In Amerika en Engeland komen ze herhaaldelijk voor. Ja heel de Welsh Calvinistisch Methodistische kerk is ontstaan uit een dergelijke beweging.

Haar invloed is buitengewoon groot geweest op de mijnwerkersbevolking! Het verhaal daarvan grenst aan het ongelooflijke! Opmerkelijk is, dat de Engelsche wereld daarin de levendigste belangstelling stelt. De groote journalist Stead voelde zeer veel voor de revivals in Wales, ook Lloyd George kwam er mee in aanraking. De grootste dagbladen zonden hun verslaggevers, die van dag tot dag de vergaderingen volgden en daarvan schreven in de meest belangrijke Engelsche bladen.

Het buitenland stelde daarin eveneens groote belangstelling, maar dan bijna uitsluitend in godsdienstige kringen. Uit ons vaderland gingen studenten naar Wales om van nabij getuige te zijn van het groote werk, dat aldaar plaats greep. Iets dergelijks was gezien in de dagen van de bekende Brighton-beweging in het midden der vorige eeuw. Zoo'n beweging wordt door den Heere zelf reeds lang voorbereid! De brandstof is opgehoopt. Een vonk slechts op het onverwachts daarin slaande doet den brand des geestes uitgaan. Dan grijpen allerlei zeer vreemde verschijnselen plaats, gelijk voor meer dan honderd jaar alhier geschiedde in de Nijkerker-beweging. Huilen, lachen, juichen, uitroepingen, vreemde-talen, stuiptrekkingen, openbaren zich. Enkele, meestal jonge leiders, zoals Robert Evans met de zijnen, hebben de leiding. In Schotland werd onder de visschersbevolking al lang gevoeld, dat er iets nieuws zou gebeuren. Teleurstelling na den oorlog, die de idealisten zoo hoog had gespannen in hun verwachting op betere tijden, ook wat het godsdienstig leven betrof, bracht de menschen tot ernstig nadenken en een enkele predikatie en daaruit één enkele zinsnede was de vonk, die den brand deed uitgaan. In Wales en Schotland was, als bij alle opwekkingen, het opmerkelijke, dat de kerkelijke muren schenen weg te vallen. Men hield gemeenschappelijke vergaderingen! Het peil van het zedelijk leven rees geweldig! Het kerkbezoek nam toe! Mij werd ook gevraagd of er iets van bekijft. Ongetwijfeld! Zelfs veel! De Welsche kerk dankt aan een eerste rozeil haar ontstaan! In Wales en Schotland moet men het begin zoeken in de bijzondere prediking van één of twee predikanten; daarvoor werden jonge mannen aangegrepen, die als vanzelf de leiders werden. Zoo was het in Schotland te Batham onder de bezieling van een jong baptistisch prediker Rev. Douglas Brown en toen sloeg de brand over van visschersstad op visschersdorp te Eyemouth, Fraserburgh, Cullen, Findochty, Hope-man en Burghhead. In Wales had de beweging veel grooter omvang.

Voor de karakteristiek van dergelijke revivals verwijs ik naar La Saussaye het Christelijk leven, 2e druk, I, bl. 191 v.v. verschijnselen bij de bekeering; voor de geschiedenis van de revival in het land van Wales naar een prachtig werk van grooten omvang van Henri Bois, destijds professor te Montauban, getiteld: Le Revival au Pays de Galles, en voor het Schotsche Revival naar The Record, Februari, 1922, bl. 41—48.

Ik heb getracht mijn schuld af te betalen.

G. KEIZER.

PERS-SCHOUW.

Calvinisme en Reformatie.

„De Telegraaf“ geeft een review van het belangrijk artikel van Dr H. J. Smit over „Vastheid en bewegelijkheid in het Christendom“ in „De Stemmen des Tijds“ van Januari.

Het begin is puur wetenschappelijk-wijsgeerig, en zal dus slechts een klein deel onzer lezers interesseeren. Maar het slot is kost voor allen, die ons blad liefhebben, en belangstellen in het vraagstuk eener calvinistische reformatie.

In het Januari-nummer van „Stemmen des Tijds“ schreef Dr H. J. Smit een interessant artikel over „Vastheid en bewegelijkheid in het Christendom“. Schr. herinnert aan het in 1902 voltooid buitengewoon belangrijke werk van Heinrich Rickert: „Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung; eine logische Einleitung in die historischen Wissenschaften“, waarin deze optreedt tegen de toepassing van de z.g. natuurwetenschappelijke methode in de geschiedeniswetenschap. Door deze methode tracht het denken uit de ervaringsfeiten te beschaffen tot het wetmatige, dat algemeen en altijd geldend is.

Nu bezit het menschelek denken nog een andere methode om de ervaringsfeiten te ordenen en bij deze is het juist te doen om het bijzondere en persoonlijke, het nooit terugkerende.

Het voorwerp van het onderzoek is hier het begrip van de waarde, die de feiten hadden voor de menschen, in wier tijd ze voorvielen. Naar deze methode heerscht in de historie als laatste begrip, dat van een ontwikkeling, die de feiten, naar hun waardeering door de menschengeslachten in den loop der tijden tot een keten van waardeformaties vereenigt. Deze z.g. historische methode kan echter op ongeveer alle ervaringsfeiten worden toegepast, waarom Rickert haar de „idiografische“ noemt.

Schr. betoogt, dat Rickert, ten opzichte van de mogelijkheid om uit de historie het wezen en de hoogste waarde eener bepaalde strooming vast te stellen, weinig optimistisch gestemd is.

„Hij (n.l. Rickert) meent uit zijn bovenvermelde opvatting geen andere conclusies te kunnen trekken

dan deze, dat de drang tot ordening van het ervaringsmateriaal voortkomt uit de begeerte om een waarde vast te stellen, die in de toekomst blijvend gelden moet; door dat doel krijgt het historisch denken zijn noodzakelijkheid en algemeene beteekenis. Verder wijst hij er weliswaar nog op, dat in het verbinden van alle ervaring aan een hoogste waarde het geloof in het bestaan van zulk een absolute waarde tot uiting komt, dat daaruit zelf blijkt, dat er een absolute waarde bestaat, maar dat er in den menscheleken geest, in beginsel althans, eenige kennis van het hoogste goed zou bestaan, die in de ontwikkeling der historie zou streven naar nauweuriger omlijning, is voor Rickert een te ver strekkende bewering.“

Naar schr. meening zijn de opvattingen van Rudolf Eucken voor het probleem van de verhouding van Christendom en historie beslissend.

„Gaat Rickert, zoals we zagen, niet verder dan tot het uitspreken van de waarschijnlijkheid, dat er een absolute waarde bestaat, aangezien het menschelek denken zich er mee moet bezighouden, voor Eucken is het bestaan van zulk een waarde en haar samenhang met de verschillende pogingen der menscheheid om haar te bereiken, volkomen zeker, omdat die absolute waarde ten slotte niets anders is dan het ideaal, waarin de geest der menscheheid, die in z'n diepste kern een persoonlijke bewustwillende eenheid is en die uit de afzonderlijke verschijnselen door de vorming van wetten en waarden een geestelijk heelal schept, langs een weg van strijd tegen natuur en individuele begeerte zijn eigen goddelijk wezen ten slotte zal verworven lijken en voltooien. Zoowel de wetten der „onomothetische“ (of z.g. natuurwetenschappelijke) methode als de waardeformaties der „idiografische“ zijn scheppingen van den persoonlijke geest der menscheheid, die zich daarmee losmakke van de afzonderlijke verschijnselen; beide vormen evenzeer een objectieve reeks als scheppingen van het hoogste wezen der wereld, beide maken tegenover de onafhankelijke, individuele verschijnselen de eigenlijke realiteit uit.“

Schr. geeft dan in groote trekken een overzicht van de waardeformaties der Middeleeuwen, van de tijden der Reformatie en van het Lutheranisme, waarna hij overgaat tot een beschouwing van Calvin's tijd en diens leer.

Calvin stelt, al is ook voor hem evenals voor Luther het geloof een door God bewerkte functie der ziel, Gods wilskarakter op den voorgrond. Wanneer Hij het geloof den eene schenkt en het den andere onthoudt, is zelfverheerlijking Zijn doel, Gods verheerlijking op alle levenssterren moet ook het doel van den geloovige zijn. Ziedaar de kern der „Wertidee“ van Calvin's tijd. Ook het Calvinisme verloor reeds spoedig zijn vasten greep op het sociale en economische leven der voortschrijdende maatschappelijke ontwikkeling, doch daar 't historische elementen in zich bevatte en de geschiedenis niet op zijde zette, boezt het grooter levensvatbaarheid dan sommige andere waardeformaties.

Zeer opmerkelijk is wat Dr Smit neerschrijft over de lessen van deze leer der steeds wisselende waardeformaties met betrekking tot het Calvinisme van dezen tijd:

„En ook nu nog is het wenschelijk de lessen der historie te gebruiken, nu het Calvinisme zelfs ontzettende wereldcatastrofen niet heeft kunnen verhinderen, te begrijpen, dat een menschelek interpretatie van Gods openbaring niet tot het absolute wezen van het Christendom mag worden verheven en dat zij niet meer mag worden gehandhaafd in al haar uitingen, ook als zij de medewerking op de algemeene cultuur heeft verloren. Als het Christendom zich niet, teruggaande tot zijn oorsprong en gebruik makende van de historische interpretatie, werpt op de problemen der hedendaagsche wereld, dan wrekt zich dat op wereld en Christendom beide; het moet die opkomende cultuur niet lijdelijk dulden als het Lutheranisme, omdat zij de zaligheid niet aantast, het moet zich evenmin aansluiten bij cultuurvormen eener voorbijgegangene periode, zoals het Roomsche Katholicisme gaarne doet, doch ze moet den eigen tijd verstaan en beïnvloeden in Christelijken geest.“

♦♦

De geest van Nietzsche.

Gelukkig zijn Nietzsche en zijn discipelen (door Nietzsche zelf genoemd „het gespuis“) niet actief geweest in de toepassing van de gedrochtelijke leer van het levensrecht der sterken.

Toch duiken meer en meer leerlingen op, die willen wat de meester dacht.

Een Duitsch vak-tijdschrift beoordeelt (en veroordeelt gelukkig) een proeve van zulk een „geval“.

Ik citeer uit „Refajahr“, het mooie „Christelijk Maandblad voor Ziekenverpleging“ (Uitg. Lonkhuyzen, Zeist).

Weer het afmaak-stelsel.

Reeds vroeger werd in dit maandblad eene brochure besproken, waarin door de heeren Binding en Hoche, een jurist en een psychiater, het voorstel werd gedaan om onder bepaalde voorwaarden levens, die het leven niet meer waard zijn, eenvoudig uit den weg te ruimen. Zulke levens hebben toch geen doel meer en zij zijn anderen maar tot last; waarom zou men dan, aldus stellen deze mannen de vraag, die levens niet doen eindigen, want zij kosten noodeloos veel geld, dat nuttiger kan besteed worden. Men moet maar eens berekenen, wat al die menschen, wier aantal in de duizenden belooft, per jaar aan voeding, verwarming en verpleging kosten en al dat geld is eigenlijk weggegooid, daarom moet men die levens maar laten eindigen, aldus is de cynische opvatting van deze mannen, die anders werkelijk niet tot de minsten in Duitschland behooren.

Het is ten begin dagen de Borghardt van, dat om onger Over dit thans een Neurol W project g of de me niet; het voldoende ling 115 worden, sluiten m bij het het zou zich nie talen er de aanva ger or ni alle geva of het ge ofgedrage 3 medici, wezen we meer dan gestemd, deskundig worden; nog nade het kan worden. Me. zi hier en combinati kan bewi is dan oo reeds op, mensche commissie werkzaam later oorl oren, bli in aanme teurig ge soo-hoog maakvoor

De ger niging Een buite Los in „Jong centrale, „S' noodzakelijk systematisch

Staan e van het jongelinge der niet trekkelijk redeneert beschikba brengt m Onze p te praten strumont bij de bu vorming, af op de J. Ver. vo onze lode deszullen pressie n Er is o hater te r gingen tot zal het l een lust Maar i We kom van al d werk bijk nistatie-ari jongeling een flink deze vra meeste je of in de de meeste dat him beschikke De voo niet zoore vloed wa rentie sch maar ook wordt de nen der onderzoek dit kunne Om go tweeërle of meeste Daaruit k post lema kan bren kan doen en werke meostelle alle beres klasse aa lijke eige enkel voc een vast ling, die